

Göç Politikalarına Mültecilerin Bakış Açısı: Orta Doğu'dan Dersler

Translation of GIGA Focus | Middle East | Number 3 | June 2020 | ISSN 1862-3611

Zorla yerinden edilmiş 70 milyondan fazla insanın olduğu bir dünyada, göç yönetişimi uzun süredir Avrupa Birliği'nin gündeminde yer almaktadır. Bununla birlikte, kanıta dayalı perspektiflere dayanmaktansa, politika yapımı genellikle mülteci hareketliliğinin ve karar alma mekanizmalarının nasıl çalıştığına dair basit tespitler üzerine inşa edilmiştir. SYRMAGINE araştırma projesinden elde edilen bulgular, bu görüşlerin gözden geçirilmesine katkıda bulunabilir:

- Lübnan ve Türkiye'deki birçok Suriyeli mülteci, çatışmanın sona ermesi durumunda kendi ülkelerine geri dönmeyi şiddetle umarken, mevcut koşullar altında geri dönmek, başta Esad rejimine muhalifler olmak üzere, dönüş sonrası zorunlu askerlik veya siyasi zulümden korkan bireyler tarafından güvenli olarak değerlendirilmemektedir.
- Bazıları, savaş bitse bile, ev sahibi ülkede kalma beklentisine sahip. Türkiye'deki mülteciler arasında Avrupa'ya göç etme fikrine güçlü bir direniş de yaygın. Yerleşme düşüncesi, coğrafi olarak Suriye'ye yakın kalma, kültürel olarak tanıdık bir ortamda yaşama, Suriye'ye kıyasla nispeten güvende hissetme, aile bağları ve bulunulan yerde yaşamaya değer bir yaşam inşa etmek mümkündür nosyonuna dayanmaktadır.
- Mültecilerin başka bir üçüncü ülkeye geçme kararını etkileyen faktörler, yetersiz yasal güvenlik, finansal güvensizlik ve ev sahibi ülke içindeki sağlık ve eğitim hizmetlerine yetersiz erişimin bir bileşimi; ileriye doğru göç konusunda aile içerisindeki görüşler; ve mültecilerin mevcut yaşam memnuniyeti ve gelecek tahayyülleridir.

Politika Etkileri

Suriye'de süregelen şiddetin yanı sıra Orta Doğu'da mültecilerin karşılaştığı yasal ve ekonomik güvensizlikler göz önüne alındığında, üçüncü ülkelere ulaşmanın güvenli yollarının genişletilmesi gerekmektedir. Orta Doğu'da politikalar, mülteciler için hukuk ve eğitim koşullarını iyileştirmeye ve ayrımcılıkla mücadele önlemlerini desteklemeye odaklanmalıdır. Geri dönüş kampanyaları ve *sınır dışı etmeler* derhal durdurulmalıdır.

Mültecilerin Göç Etme Kararı: Göç Politikasında Eksik Bir Bakış

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'ne (BMMYK) göre, bugün dünya çapında 70,4 milyon zorla yerinden edilmiş insan var – bunların 25,4 milyonu mülteci. Suriyeliler en büyük oranı oluşturuyor: 2011'den bu yana 6,1 milyon Suriyeli ülke içinde yerinden edildi (IDMC 2018), 5,5 milyon kişi Suriye'nin komşu ülkelerinden birine ve yaklaşık bir milyon da Avrupa'ya kaçtı (BMMYK 2019). O yüzden mülteci meselesi Avrupa Birliği'nin gündeminde üst sıralarda yer alıyor. Sonuç olarak, Avrupa içinde ve dışında hareket eden ve ikamet eden mobil nüfusları yönetmek için çeşitli yeni politikalar uygulanmıştır. Örneğin, 2016 yılında AB-Türkiye anlaşması ve kıtanın sınırlarının ötesinde "göçmen kabul merkezleri" oluşturma girişimleri gibi.

Avrupa'daki politikalar genellikle mültecilerin hareketliliğinin ve karar alma mekanizmalarının nasıl çalıştığına dair belirli argümanlara dayanmaktadır. Alışlagelmiş bir varsayıma göre, Kuzey veya Batı Avrupa'daki daha iyi iş fırsatları ve daha güvenli iltica koşulları göçmenleri cezbetmekte (Frowd 2019). Diğer yandan, Avrupa ülkelerinin göçle ilgili bilgilendirme kampanyaları, hedef ülkelerdeki refah politikalarının ve hatalı risk değerlendirmelerinin göçü kendilerine yönlendirdiğini ve bu nedenle göçmenler arasındaki söylentileri açığa kavuşturmanın düzensiz göçü azaltacağını öne sürüyor. Ayrıca, bazı Avrupa hükümetleri Akdeniz'deki arama kurtarma görevlerinin de göç için bir çekim faktörü olduğunu savunuyorlar. Bu arada, Orta Doğu'daki siyasi rejimler, göçmenleri stratejik olarak komşularına diplomatik baskı uygulamak için kullanmakta. Örneğin, Ekim 2019'da, Cumhurbaşkanı Erdoğan, AB ülkeleri Türkiye'nin Kuzey Suriye'deki askeri hamlesine destek vermezse "kapıları açacağı" ve 3,6 milyon mülteci Avrupa'ya göndereceği konusunda uyardı.

2015 yılında Avrupa'da "göç krizine" gösterilen yoğun siyasi ilgiye rağmen, Asya, Afrika veya Arap ülkelerindeki mültecilerin yaşam koşulları ve bu bağlamda daha spesifik olarak alternatif göç yörüngeleri hakkında çok daha az şey bilinmektedir. Bu boşluğu ele almak için, SYRMAGINE (2017-2019) araştırma projesi Suriyeli mültecilerin Lübnan ve Türkiye'deki yaşam koşulları ve göç karar alma süreçlerine odaklandı: Suriyeliler bu iki ülkede hayatı nasıl görüyor? Orada kalmak, Suriye'ye dönmek veya başka bir üçüncü ülkeye gitmek hakkında ne düşünüyorlar? Bu soruları cevaplamak için Mart ve Temmuz 2018 arasında 757 katılımcıyla standart bir anketin yanı sıra dört şehirde (Beirut, Trablus, İstanbul ve İzmir) yaşayan Suriyelilerle 41 derinlemesine mülakat gerçekleştirildi (Müller-Funk et al. 2019).¹

Suriyeli Mültecilere Yönelik Artan Kısıtlayıcı Politikalar ...

Suriyeli mülteciler hem Lübnan'da hem de Türkiye'de zor yasal koşullarla karşılaşılıyor, ancak farklı derecelerde. Cenevre Sözleşmesi her iki ülkedeki Suriyelilere uygulanmıyor. Lübnan'da hükümet, BMMYK'in mülteci statüsünü tanımasına yasal bir etki vermiyor. Dolayısıyla kayıtlı Suriyelilerin teorik olarak başka bir ülkeye yerleştirilmeyi bekledikleri düşünülmektedir. 2015'ten bu yana, yeni kısıtlamalar Suriyelilerin ülkeye girişlerini ve oturma izinlerini yenilemelerini gitgide artarak zorlaştırmıştır. Suriyelilerin çalışma alanı inşaat, tarım, temizlik ve çöp toplama gibi belirli sektörlerde yoğunlaşmakta olup garson veya otel personeli olarak da çalışmaktadırlar. 2015 yılında BMMYK kayıtları askıya alınmış ve halihazırda kayıtlı olanlar için çalışma hakkı yasaklanmıştır.

1 <http://leamuellerfunk.com/index.php/syrmagine-project/>

Bu yasal çerçeve, çok sayıda Suriyelinin geçerli oturma izninden yoksun olduğu ve düzensiz koşullar altında çalıştığı bir durumla sonuçlanmıştır. Lübnan'ın ekonomik durumu son yıllarda kötüleşerek mültecilerin yaşam koşullarını daha da kötüleştirdi. Geçerli izni olmayan Suriyeli mültecilerin kanuna aykırı olduğu sayılmakta ve gözaltına alınmakta veya zorla kendi ülkelerine iade edilebilmektedirler. Hükümet yetkilileri, mültecilere gitmeleri gerektiğini bildiren sınırdışı edilme emirleri defalarca yayınladılar (Janmyr 2018). Lübnan hükümeti de "kamp yok" politikasını izlemekte: Lübnan siyasi söylemine göre, Suriyeli mülteciler bir zamanlar Filistinliler gibi ülkede kalmamalı. Bazı Lübnanlı gruplar da defalarca Suriyeli mültecilerin çadırlarını yakmaya çağırdılar.

Türkiye'deki Suriyelilere 2014 yılından bu yana Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu uyarınca geçici koruma (GK) verilmiştir. GK rejiminin hükümleri arasında yasal kalma hakkı, geri gönderilmeme ve sınır dışı etmeme ilkesi, sağlık ve eğitim hizmetlerinden yararlanma hakkı ile kampları yönetme ve destekleme ilkeleri de bulunmaktadır (Toğral Koca 2016). Ancak, düzenleme açık bir çalışma hakkı sağlama noktasında yetersiz kalmaktadır. GK kimliğini taşıyanlar çalışma izni için başvurabilirler, ancak hükümet yetkililerinin bu izni vereceğine dair bir garanti yoktur (Ineli-Ciger 2014). Üstelik, hükümetin bir kararnamesi dolayısıyla geri göndermeme ilkesini atlatmak mümkündür: yani, halk sağlığı, ahlak veya toplumsal düzene tehditler söz konusu olunca bu durum geçerli olmaktadır. Örneğin, bu kararname, Halk Koruma Birliklerini (YPG) destekleyen Suriyeli Kürtleri ve İslam Devleti (İŞİD) sempatizanlarını Suriye'ye geri göndermek için kullanıldı. Bu arada 2017'de İstanbul gibi birçok belediye ve Türkiye-Suriye sınırındaki şehirler GK kaydını askıya aldı.

Bu kişilerin Lübnan ve Türkiye'yi yasal olarak terk etme yolları, Suriye krizinin başlamasından bu yana kısıtlı kaldı. Yurtdışında çalışma ve eğitim vizesi başvurularının kabul edilme olasılığı düşüktür ve birçok Suriyelinin ilk başta geçerli kimlikleri yoktur. Henley Pasaport Endeksine göre Suriye pasaportu seyahat özgürlüğü açısından 107 üzerinden 105. sırada. Son yıllarda Lübnan ve Türkiye'den ayrılma konusundaki kısıtlamalar artageldi: Türkiye-Suriye sınırının Ocak 2016'da fiili olarak kapanmasından bu yana Lübnan'daki Suriyelilerin Türkiye'ye giribilmeleri için vize almaları gerekmektedir. Son birkaç yıldır insan hakları örgütleri, Türk sınır kuvvetlerinin, sınırı geçmeye çalışan Suriyelileri yaralayarak ve hatta öldürerek geri yollamaya devam ettiklerini belirtti (İnsan Hakları İzleme Örgütü 2018). Benzer bir şekilde, Yunanistan-Türkiye sınırı AB-Türkiye anlaşmasından bu yana tamamen kapatılmakta; 2016'nın başlarında Türkiye içinde seyahat izinleri getirildi, bu da Suriyelilerin ülkenin batısındaki şehirlere ulaşmasını engelledi. Ayrıca, üçüncü bir ülkeye yeniden yerleşim aktif olarak takip edilemez ve BMMYK'nın kırılma kriterleri ve genel olarak yeniden yerleşim sayısının az olması nedeniyle sadece bir azınlık için bir seçenek olarak görülmektedir. Türkiye'de, örneğin, kayıtlı GK yararlanıcılarının yeniden yerleşim başvurularını tespit eden ve BMMYK'ya sevk eden birim; Türkiye Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'dür.

... Ve Her Yerdeki Dönüş Baskıları

Beşar Esad rejimi, Suriye'nin merkezinde ve güneyinde Daraa ve Guta'nın etrafındaki alanlar üzerinde kontrolü yeniden kurarak, ülkenin savaş sonrası bir aşamaya girdiği imajını geliştirmeye çalışıyor. Başkan Esad, 2018'deki nadir bir çağırda bulunarak, ülkeyi Suriyelilerin geri dönmesi için güvenli ilan etti. Fakat, ülkenin birçok yerinde şiddet azalmış olsa da, sivillerin üzerindeki zorluklar ve düşmanlık etkisi, insani ihtiyaçların temel itici gücü olmaya devam etmektedir. İşkence ve kaybolmalar devam ediyor ve 2019 yılında, tahminen 11,7 milyon insanın Suriye'de çeşitli insani yardıma ihtiyaç duyduğu tahmin ediliyor (BMMYK 2019). 2019/

2020’de muhalefetin son yerleşim bölgesi olan İdlib’e karşı hükümetin saldırısı 520.000 kişinin evini terk etmeye sebep olmuştur.

Hem Lübnan’da hem de Türkiye’de siyasi liderler Suriyeli mültecilerin geri dönmesi için baskı oluşturmaya başladı; resmi ve gayri resmi aktörler aracılığıyla dönüşleri kolaylaştırmak için politikalar uygulamaya konuldu (Fakhoury ve Ozkul 2019; Şahin Mencütek 2019). Esad’ın Lübnan’daki müttefiki Hizbullah, mültecilerin geri dönmelerini sağlamak hedefiyle ülkenin farklı yerlerinde dönüş için kayıt ofisleri açtı. Türk hükümeti de Türkiye yanlısı yerel aktörlerle işbirliği yaparak muhalefet kontrolündeki bölgelere mültecilerin geri dönüşünü devamlı olarak teşvik ediyor. Ancak, geri dönüşün, ev sahipliğini yapan her iki ülkedeki Suriyeliler için doğrudan yasal sonuçları vardır: Lübnan’da, İçişleri Bakanlığı’na bağlı olan Genel Güvenlik Müdürlüğü, sınırda Suriye’ye dönen her mültecinin pasaportunu süresiz olarak geri dönmelerini engellemek için damgalar. Türkiye’de gönüllü dönüş, GK’nin sona ermesi için bir gerekçe olarak kabul edilir ve daha sonra iltica hakkı tekrar aranamaz haline gelir (Mülteci Hakları Türkiye 2017).

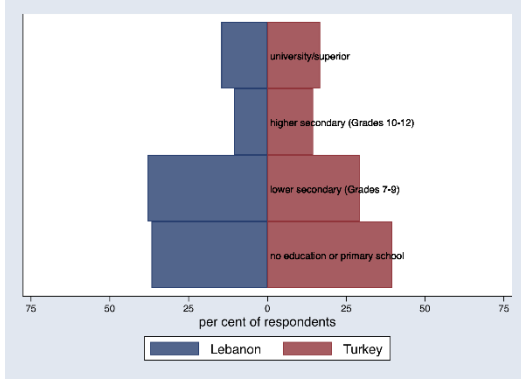
Eğitime Ulaşmada Yasal ve Ekonomik Zafiyetler

SYRMAGINE anketinden alınan betimsel istatistikler, Suriyeliler için yaşam koşullarının özellikle istikrarsız olduğu Lübnan’da, katılımcıların çeşitli eğitim geçmişlerini ve yüksek düzeyde ekonomik ve yasal zorluklarını ortaya koymaktadır. Genel olarak, ankete katılanların yüzde 38’inin eğitimi yoktu ya da sadece ilkokul mezunlardı. Yüzde 34’ü ortaokul (Sınıflar 7-9.), Yüzde 12 lise (Sınıflar 10-12.) ve yüzde 16 üniversite veya muadil eğitimini almışlardı. Bu da yerinden edilmenin Suriye toplumunu tüm tabakalarıyla nasıl etkilediğini yansıtıyor. İlkokul eğitimi almış veya hiç eğitim almamış katılımcıların oranı iki ülkede aşağı yukarı benzer olsa da, Türkiye’de lise veya üniversite eğitimi almış katılımcıların payı daha fazladır (aşağıdaki Şekil 1’e bakınız).

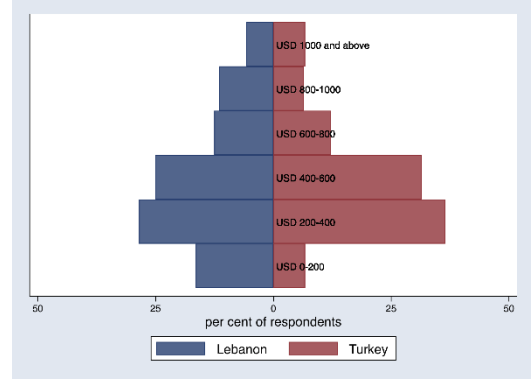
Hane halkı gelirleri, çoğunlukla (kayıt dışı sektörde) çalışan (erkek) katılımcıların büyük çoğunluğuna rağmen, tamamen düşük ve yetersizdi. Ankete katılanların yaklaşık yarısı ayda maksimum 400 USD gelir elde eden bir evde yaşıyordu. Lübnan’da hane halkı gelir seviyeleri önemli ölçüde düşüktü, katılımcıların yüzde 16,5’i aylık maksimum 200 ABD Doları ile yaşamaktadır (bkz. Aşağıdaki Şekil 2). Birçoğu son 12 ay içinde borç aldıklarını söyledi (bkz. Aşağıdaki Şekil 3).

İstihdam oranları oldukça benzerdi, erkeklerin yüzde 90’ı ve kadınların yüzde 18’i çalışıyor. Ankete katılanların yarısının iki ev sahibi ülkede yasal bir statüsü vardı, ancak oranlar önemli ölçüde farklıydı: Türkiye’de ikamet edenlerin yüzde 82’si Lübnan’da yüzde 28, yasal bir statüye sahipti. Dolayısıyla bu veri, GK’nin Türkiye’de otomatik olarak yasal bir ikamet hakkı verdiğini göstermektedir – ki bu Lübnan’da geçerli değildir (bkz. Aşağıdaki Şekil 4). Dolayısıyla iki ülkede genel yaşam memnuniyeti önemli ölçüde farklıydı: 1’den 10’a kadar bir ölçekte Lübnan’da 4,1 iken, Türkiye’de ortalama 5,4 idi.

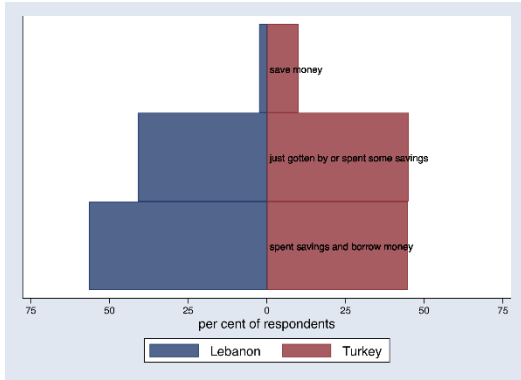
Şekil 1. Ülkeye Göre Eğitime Ulaşma Oranları (yüzde olarak)

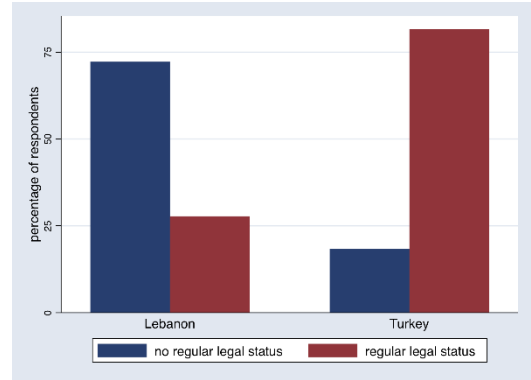
Şekil 2. Ülkeye Göre Hanehalkı Geliri (yüzde olarak)

Şekil 3. Ülkeye Göre Son 12 Ay İçinde Tasarruf ve Borçlar (yüzde olarak)

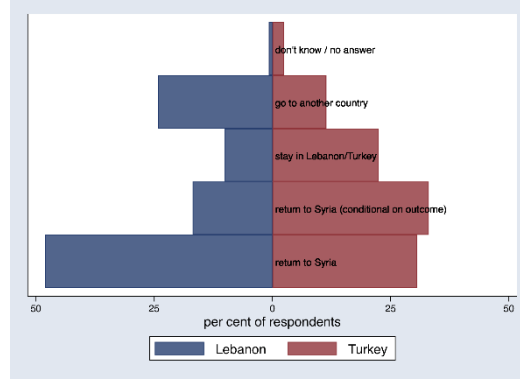
Şekil 4. Ülkeye Göre Yasal İkamet (yüzde olarak)

Yüksek Dönüş Arzuları ve Düşük Dönüş Hareketleri

Lübnan ve Türkiye'deki Suriyeli mültecilerin evlerine dönmeyi arzu edip etmediklerini öğrenmek için, katılımcılara Suriye'deki savaşın sona ereceği varsayımsal senaryosu altında tercihlerinin ne olacağı soruldu. Ortalama olarak, bulgular Lübnan'daki katılımcıların (yüzde 48'i) memlekete dönme arzusunun Türkiye'den (yüzde 31) önemli ölçüde daha yüksek olduğu bu durumda (yüzde 40) Suriye'ye dönme yönünde güçlü bir özlem olduğunu göstermektedir (bkz. Aşağıdaki Şekil 5). Bu, büyük ölçüde Lübnan'da mültecilere yönelik düşmanca resmi duruş ve sıkıntılı ekonomik durumla açıklanabilir. Bununla birlikte, birçok katılımcı gelecekte Suriye'ye dönmeyi arzu ederken, mevcut koşullar altında bunu yapmak, özellikle mevcut rejime karşı olanlar arasında, geri dönüşte askere alınma veya siyasi zulüm korkusu olarak tanımlandı. Birçoğu geri döndüklerinde kendilerine ne olacağını bilmediklerini söyledi ve bazıları rejimin genel olarak mültecileri siyasi muhalifler olarak kategorize edebileceğine inanıyorlar. Diğerleri Suriye'den bir kez daha kaçmak zorunda kalırsa Lübnan ya da Türkiye'ye geri dönememekten korkuyorlardı. Bazıları, mali kaynak eksikliğinin, Suriye'de mülkün geri kazanılmasındaki güçlüklerin yanı sıra, bunun için herhangi bir belge bulunmamasının daha büyük engeller olduğunu belirtti.

Şekil 5: Savaşın Sona Ermesi Halinde Hareketlilik Arzuları (yüzde olarak)

Ankete katılanların yüzde 40'ı savaş sona erdiğinde geri dönmek istediğini belirtirken, yüzde 25'i bunu savaşın sonucuna bağlı kıldı. Birçoğu ülkede selamet ve huzurun varlığını, genel şiddetin durdurmasını, siyasi rejimin veya güvenlik güçlerinin değişmesini, eski mülkiyetine erişimi, temel hizmetlerin mevcudiyetini ve bu bağlamda Suriye'deki ekonomik durumu koşul saydı. Şartlı dönüş, Türkiye'deki katılımcılar arasında (yüzde 33) Lübnan'a (yüzde 17) göre daha yaygındı; bu durum Türkiye'deki katılımcıların hem daha iyi genel yaşam koşullarına sahip olması, hem de Lübnan'dakilardan daha fazla sayıda rejim karşıtı mültecinin bulunması ile ilişkili olabilir.

Bunu Trablus'ta bir kadın şöyle açıkladı:

Beşar Esad var olduğu sürece geri dönmeyeceğiz, çünkü orası güvenli değil. "Beşar iktidardan düşürülecek" derlerse, hepimiz geri döneriz. Ama orası güvenli değilse nasıl geri dönelim ki? "Evlerinizi tamir edeceğiz, yeniden inşa edeceğiz" diyorlar ama hepsi yalan. Orası güvenli değil.

Anket ayrıca, savaşın bitmesi halinde bile bulunduğu ülkede kalmaya devam etmek isteyen katılımcıların Türkiye'de (yüzde 23) Lübnan'da (yüzde 10) olduğunu ortaya koydu. Bu nedenle, Türkiye'de katılımcıların yüzde 11'inin ve Lübnan'da yüzde 24'ünün savaş bitse bile başka bir ülkeye göç etmek istemesi şaşırtıcı değildi. Genel olarak, katılımcıların yüzde 29'u 2011 yılından bu yana iki ev sahibi ülkeden birini terk etmeye çalıştı: oranlar ise Türkiye'de yüzde 25, Lübnan'da yüzde 32. Türkiye'de Avrupa'ya göç etme fikrine karşı güçlü ve aynı zamanda yaygın bir direniş vardı: ankete katılanların yüzde 58'i gerekli evraklar verilse bile Avrupa'ya gitmek istemediklerini belirtti (Müller-Funk 2019).

Kalma Nedenleri

Lübnan'da veya Türkiye'de mültecilerin kalma arzusunun nedenleri hakkında daha fazla bilgi edinmek için sözlü anlatım mülakatları yaptık. Ortak noktalar ortaya çıktı: Zamanla, mülteciler öngörülebilir bir gelecekte güvenli bir geri dönüşün mümkün olacağına dair umutlarını yitirmiş olsa da, gelecekte ülkeye geri dönebilmeleri veya en azından ülkeyi ara sıra ziyaret edebilmeleri için hala coğrafi olarak Suriye'ye yakın kalmak istediler. Bazıları Suriye'de mülklerini kaybetmiş ve orada yakın aile üyeleri de kalmamış, ancak kültürel olarak kendilerine yakın hissettiren bir toplumda yaşamayı tercih etmişlerdir. Örneğin göç etmeden önce yaptıkları aynı meslekte

çalışmaya devam ederek, katılımcılar yaşam beklentilerini çoğu zaman kendileri için kabul edilebilir bir şekilde uyarlamışlardı. Görüşülenler genellikle acılarını nasıl yaşadıklarını, yeni bir hayata alıştıklarını ve şimdiki zamana odaklanmaya karar verdiklerini açıkladılar (Müller-Funk 2019).

Örneğin, bir katılımcı, çocuklarının eğitimine adanmış bir anne olmak yerine, öğretmen olma orijinal yaşam planını nasıl adapte ettiğini açıkladı:

Türkçe öğrenmeye başladım, geçen yıl Türkçe öğrendim. Ders vermeye de başladım ve tekrar kendimi canlı olarak hissetmeye başladım. Varlığımın bir önemi olduğunu hissettim, oğlumun ders notları gelişti. Daha önce bir hedefim ve bir hayalim vardı. Öğrencilerin belirli bir bölümüne ders vermek, hayatlarını değiştirmek. Şu anda bu hayal imkansız görünüyor, dil engeli hala orada. Belki gelecekte çözüm yolu gözükebilir.

Çalışma koşulları genellikle sert ve sömürücü olarak deneyimlense bile, görüşülenler ev sahibi ülkede bir yaşam inşa etmeyi hayal edebildi – ve yasal durumlarında karşılaştıkları aşırı ayrımcılığa rağmen – ülkede profesyonel ve kişisel fırsatlar gördüklerini söylediler. Bazıları Suriye’de yaşadıkları ve bildikleriyle karşılaştırıldığında ev sahibi ülkeyi nispeten güvenli olarak algıladı.

Suriye’de orduyu terk eden bir genç, Türkiye’de nasıl hissettiğini şöyle anlattı:

Burada, Suriye’ye göre daha iyi, benim açımdan, çünkü bir asker olarak [...] geldim ve çok daha fazla özgürlüğe sahip oldum. Burada ben kimseye ait değilim. Kimse bana “Buraya gel, şuraya git,” diyemez, hayır. Özgür oldum.

Başka Bir Yere Gitme İsteğinin Nedenleri ve “Mahsur Kalma” Duygusu

SYRMAGINE bulguları, mültecileri başka bir üçüncü ülkeye göçü (ileriye doğru göç) düşünmeye itenin makro, mezo ve mikro düzeyde politik, ekonomik, toplumsal ve bireysel faktörlerin bir kombinasyonu olduğunu ortaya koymaktadır. Makro düzeyde, ileriye doğru göçe neden olan unsurlar yetersiz yasal güvence, finansal güvensizlik ve sağlık ve eğitim hizmetlerine yetersiz erişimdir.

Mezo düzeyde, göçe devam etme ile ilgili kararlar çoğunlukla aile içinde alınıyor: Ebeveynler çocukları için göç edeceklerini belirtirken, genellikle babanın önce yola çıkması gerektiğini, anneninse çocuklarla kalıp, daha güvenli koşullar oluşunca eşine katılmasını kararlaştırdılar. Aynı zamanda, göçe devam etme kararı, özellikle bekar yetişkinler için bireysel düzeydeki seçimlere daha geniş bir alan bıraktı: bazı bekar görüşmeciler kaçakçılığı çok riskli gören ya da çocuklarının daha da uzaklaşması fikrine karşı çıkan ebeveynlerinin isteğine karşı çıkmışlardı.

Mikro düzeyde sonuçlar, yaşam memnuniyetinin, gelecek tahayyülünün ve yakında zamanlarda Suriye’ye bir geri dönüş umudunun (veya eksikliğinin) önemini ortaya koymaktadır. Göçe devam etmeyi arzu edenler genellikle şu an bulunduğu durumundan derinlemesine memnuniyetsiz ve başka yerlere göçün yaşam hedeflerine ulaşmalarına yardımcı olacağına ikna olmuş durumdalar. Sıklıkla, görüşülen kişiler hiç çatışma yaşamamış olmaları halinde yaşayacak olacakları hayattan mahrum bırakılmış hissediyorlar. Örneğin, savaş bitse bile yoluna devam etmek isteyenler, genellikle biraz daha yüksek bir eğitim geçmişine ve daha düşük yaşam memnuniyetine sahipti. Göçe devam etme fikrini benimseyen katılımcılar genellikle eninde sonunda

farklı bir yerde gerçekleştirecekleri bir “projeye” sahiptiler. Başka yerlerde, özellikle Batı (Avrupa) ülkelerinde, daha iyi ve istikrarlı bir yaşam kurma konusunda güçlü hayalleri vardı. Göçe devam etmek isteyenler arasında eğitim isteği baskındı, bu da birçok Suriyeli çocuk ve gencin (özellikle Lübnan’da) iyi bir eğitime ulaşamadıkları gerçeğini yansıtıyor.

Mesela Trablus’taki genç bir kadın şöyle dedi:

Önümüzdeki yedi veya sekiz yılı aynı zor koşullarda, tek bir yerde yaşayamayacağımı biliyorum. Hiçbir şey öğrenemediğim bir noktaya gelmek istemiyorum, nereye gittiğimi ve zorluğun ne olduğunu ve Lübnan’a geri dönüşün olmayacağını biliyorum. Ama en azından eğitimimi bitirebilmek için hayatta risk almak gereklidir.

Genel olarak, hedef ülkeler hakkındaki hayaller, belirli bir yere varmaktansa – bir kişinin yaşam projesini gerçekleştirmesi anlamında – daha araçsal olarak karşımıza çıkmaktadır. Görüşülen Suriyeliler, mevcut bağları olan, bir toplumsal destek ağının bulunduğu, dil becerilerine uygun ve kendileri için bir yaşam yaratmayı hayal edebildikleri bir yerde yaşamak gayesindedir. Kendi kişisel ağları aracılığıyla Avrupa’ya göç ederken ortaya çıkabilecek riskler hakkında bilgi topladılar ve düzensiz göçün tehlikeleri hakkındaki farkındalık kampanyalarını dikkate almadılar.

Önemli bulgulardan bir diğeri de görüşmecilerin çoğunluğunun ne geri dönüş ne de ileriye yönelik göç konusundaki isteklerini gerçekleştirebilmiş olmalarıdır. Birçoğu geri dönüşe derin bir inancı korumakla beraber, istekli olma ile geri dönüşü gerçekleştirebilme arasında güçlü bir uyumsuzluk vardı. Bazıları, şu anda geri dönme ile ilgili düşüncelerin kendi isteklerinden değil, Suriye’deki aile yükümlülüklerinden, mali ve yasal kırılganlıktan ve ev sahibi ülkedeki sağlık hizmetlerine yetersiz erişimden etkilendiğini bildirdi ve bu da bazılarını yüksek belirsizlik ve risk koşullarında bile geri dönüşü düşünmeye sevk etti (Müller-Funk ve Fransen 2020). Öte yandan, Avrupa’ya göç etmeyi tahayyül eden ve planlayanlar, genellikle sınırları düzensiz bir şekilde aşmak için finansal imkanlara sahip, yurtdışında geniş sosyal ağı bulunan ve bir hayli risk almayı göze alan kişilerdi. Birçok görüşmeci (özellikle Lübnan’da) mahsur kalmış hissettiğini bildirdi, ne geri dönebiliyor ne de istedikleri gibi devam edebiliyorlar.

Beyrut’ta bir erkek katılımcı pişmanlığını dile getirdi:

Suriye’den ayrılan son kişi bendim, hiç ayrılacağımı düşünmemiştim. Bu ülkeyi sevmiyorum; burada yaşayamazsın. İnsanları seven insanlardan biriyim, arkadaş edinmeyi severim, dışarı çıkmayı seviyorum, hareket etmeyi seviyorum. Burada her şey yasak. Burası hapishane gibi. Sadece buradan işe, işten de buraya dönüyorum. Hareket edemiyorum.

Sonuçlar Üzerine Düşünmek: Mültecilerin Bakış Açısını Dahil Etmek

Zorla yerinden edilmiş insanlara çözüm bulma konusundaki son uluslararası çabalar, mültecilerin dahil edilmesini ve katılımını destekleyen bir yaklaşımın gerekli olduğunu vurgulamıştır (Mülteciler İçin Küresel Sözleşme 2018). AB politikasına mültecilerin bakış açısını dahil etme isteği tekrar tekrar dile getirilirken (Göçmenlerin ve Mültecilerin Katılımına İlişkin Ortaklığın Eylem Planı 2017), bazıları bunun gerçek bir katılımından ziyade sadece sembolik olarak uygulanması gereken bir zorunluluk olup olmadığını sorgulayageldi.

SYRMAGINE'nın temel amaçlarından biri, kanıta dayalı politikalar geliştirmenin temeli olarak mültecilerin kendilerini ilgilendiren politikalara karşı duruşları hakkında daha iyi veri sağlamaktır. Mülteciler, bu projenin veri toplama ve analiz sürecine de katıldılar. Baş araştırmacı dışında, bu metne katkıda bulunan diğer dört yazarın tamamı Suriye'de yerinden edilerek Lübnan'a veya Türkiye'ye göç etmek durumunda kalmış ve gittikleri ülkelerde mültecilere hizmet veren farklı sivil toplum örgütlerinde çalışmış kişilerdir. Bu tabandan tavana yaklaşıma dayanarak, bir dizi politika önerisi formüle edilebilir.

Mevcut koşullar altında Suriye'ye dönüşlerin çoğu vakada zorlamayla gerçekleştiğini ve muhtemelen yeniden (iç veya dış) yerinden edilmelere yol açabileceğini keşfettik. Çatışma hala devam ederken ve farklı yabancı ve yerel silahlı gruplar parçalanmış haldeki Suriye'nin farklı bölgelerine hâkim durumdayken, şiddetin ve siyasi zulmün sonu ufukta görülmemektedir – en azından yakın gelecek için. İlk olarak, mevcut rejim iktidarda olduğu sürece kimi asla Suriye'ye güvenli bir şekilde geri dönemeyecek. İkincisi, birçoğu Orta Doğu bölgesinde kalmayı ve potansiyel bir geri dönüşü bekleseler bile yasal açıdan bakıldığında, *geri gönderme* devam ettiği ve Cenevre Konvansiyonu Suriyeli mültecilere uygulanmadığı sürece ne Lübnan ne de Türkiye güvenli ülke olarak kabul edilebilir. Bu koşullar altında, aşağıdaki politika tedbirlerine odaklanılmasını öneriyoruz:

- (i) üçüncü ülkelere ulaşmak için güvenli ve yasal yolların genişletilmesi;
- (ii) mültecilerin güçlendirilmesinin desteklemesi, Lübnan ve Türkiye'de ayrımcılık karşıtlığının güçlendirmesi; ve
- (iii) geri dönüşün gönüllü, güvenli, onurlu ve sürdürülebilir olması gerektiğini göz önüne alarak, geri dönüş kampanyalarının veya herhangi bir şekilde sınır dışı edilmenin durdurulması

(i) *Üçüncü ülkelere ulaşmak için güvenli ve yasal yolların genişletilmesi için tedbirler*

- ✓ *Üçüncü ülkelere yerleşimi artırın:* Hem BMMYK'nın yeniden yerleşim programlarına katılan ülke sayısı hem de üçüncü ülkelere yerleştirilecek mültecilere ayrılan yıllık kotalar, Cenevre Sözleşmesini onaylayan ülkeler tarafından önemli ölçüde artırılmalı. Bu, mülteci krizinden en fazla etkilenen ülkelerin kırılabilirliğini azaltacaktır.
- ✓ *İnsani vizeleri sunun:* Uluslararası Mülteci Koruma rejimini destekleyen ülkelerin konsolosluklarında sığınma başvurusu yapma imkanı sağlansın. Bu, üçüncü ülkelere düzensiz olarak giren mülteci sayısını azaltacak; daha düşük refah seviyesine sahip ve riskten kaçınan bireylerin güvenli yerlere erişmesine olanak sağlayacaktır. Finansal birikimlerini kaçakçılara harcamak yerine, mülteciler yeni bir ülkede hayatlarını yeniden inşa etmek için kullanabilecekler.
- ✓ *Sponsorluk programlarını genişletin:* Mülteciler için büyük ölçekli özel ve dernek tabanlı sponsorluk programları sunulsun. Bu, yeniden yerleştirilmesini desteklemek üzere bir mülteciye sponsor olacak, güvenli bir ülkede ikamet eden bir grup insan veya derneği gerektirir. Bu tür sponsorluklar, ev sahibi ülkelerdeki bireylerin ve sivil toplum aktörlerinin, ev sahibi ülkede yeni ve bağımsız bir hayat kurma konusunda mültecileri aktif olarak desteklemelerine olanak verir.

- ✓ *Dublin Sözleşmesini gözden geçirin:* Bu yasal belge, Güney Avrupa'daki üye ülkelere orantısız sığınma sorumluluğu getirmiştir. Pek çok görüşmeci, Yunan adalarındaki şok edici koşulları göz önüne alarak bu ülkede bir hayat kurmayı hayal edemiyordu.
- ✓ *Düzensiz göç riskleri konusunda farkındalık kampanyalarını durdurun:* Çoğu mülteci göç ile ilgili kararlar alırken bu tür kaynaklara başvuruyorlar. Bu kampanyalar için ayrılan fonlar, alternatif ve daha faydalı tedbirler için kullanılmalı.

(ii) *Lübnan ve Türkiye'de güçlendirmeyi ve sosyal uyumu desteklemek için tedbirler*

- ✓ *Mali yükü paylaşın:* En ağır baskılar altında bulunan ülkelere – özellikle yüksek sayıda mülteci barındıran, göz ardı edilemeyecek işsizlik oranlarına sahip ve sağlık hizmetlerine yetersiz erişime sahip ve şoklara en açık durumdaki ülkelere – somut ve hızlı destek sağlamak için uluslararası fonları artırın. Örneğin mevcut COVID-19 salgını Lübnan ve Türkiye'deki birçok mülteci için ani bir gelir kaybına neden oldu.
- ✓ *Uluslararası Mülteci Koruma rejiminin müdafasını devam ettirin:* Cenevre Sözleşmesini tam olarak uygulamayan veya mültecilerin hukuki ve sağlık hizmetlerine erişim hakkını savunmayan ve mültecileri zorla geri dönüşten korumak için ulusal sığınma yasalarına sahip olmayan ülkelere yerel örgütlerin ve STK'ların savunuculuk ve izleme faaliyetlerini destekleyin.
- ✓ *Çalışma hakkını sağlayın:* BMMYK'ye kayıtlı mültecilere ve geçici koruma altındaki kişilere otomatik olarak geçimini sağlama hakkı da tanıyan oturma izni verilsin. Yerel işgücü piyasalarında vasıflı mülteciler için anlamlı fırsatlar yaratılmalıdır. Ancak çalışma hakkı kendi ayakları üstünde durabilme ile karıştırılmamalıdır. İşsiz veya engelli mültecileri desteklemek için net mekanizmalar oluşturulmalıdır.
- ✓ *Sosyal uyumu destekleyin:* Hem mülteci hem de ev sahibi topluluktaki hassasiyetleri tanımayı amaçlayan, çatışmaya duyarlı barış inşası projeleri desteklenmelidir, özellikle de mesleki eğitim ve kültürel girişimler alanlarında. Bu projeler kooperatifler, ortak mesleki eğitimler, okuma yazma kursları gibi kadınları güçlendirme projelerini içermeli, bunların yanı sıra mültecilerin ve ev sahibi toplumun deneyimlerini ve korkularını paylaşabilecekleri alanlar yaratmak için mahalle atölyeleri ve ortak akşam yemekleri düzenlenmelidir. Ev sahibi topluluklara Suriye müziği, mutfağı ve kültürü hakkında bilgi verebilecek Levanten kültür merkezleri de oluşturulmalıdır.
- ✓ *Eğitimi teşvik edin:* Gençlik, köprü kurucu olup mültecilere karşı ayrımcılığı ve önyargıyı azaltmada önemli bir rol oynayabilmektedir. Öğretmenleri, mülteci öğrencilere – özellikle ayrımcılık ve travma sonrası stres bozukluğu çekenlere – nasıl yaklaşacakları konusunda eğitin. Hem yerel hem de mülteci çocuklar için eğlence etkinlikleri düzenleyin. Göç konusunu okul ve üniversite ders müfredatlarına konu olarak dahil edin. Mültecilerin yükseköğretime erişimlerini kolaylaştırmak için onlara özel burslar oluşturun.
- ✓ *Dil eğitimini güçlendirin:* Mülteci kamplarında, fabrikalarda, meslek merkezlerinde, okullarda vb yerlerdeki Suriyeli mülteciler için Türkçe eğitimi artırılmalı ve çocuk bakım merkezleri bünyesinde anneler için dil kursları verilmelidir. Hükümetler, çalışanları dil eğitimi kurslarına göndermeleri için işverenlere teşvik sağlayabilir.

(iii) *Gönüllü, güvenli, onurlu ve sürdürülebilir geri dönüşü desteklemeye yönelik tedbirler*

- ✓ *Suriye'ye "git ve gör ziyareti" nedeniyle otomatik koruma kaybını durdurun:* Bir sonraki adımlarına karar vermeden önce Suriye'deki koşulları yerinde değerlendirmek için bireysel olarak geri dönmeye karar veren mülteciler cezalandırılmamalıdır. Menşe ülkedeki koşullar güvensiz ise korumaya dönebilmeliler.
- ✓ *Mülkiyet haklarını koruyun:* Eski mülklere erişim, mültecilerin geri dönüş kararlarında kilit bir unsurdur ve bu nedenle bu kişilere ilgili belgelerin verilmesini savunmak hayati önem taşımaktadır. Suriye sivil toplumunun içinden adil mülkiyet hakları için kulis yapan sesleri ve girişimleri göz önünde bulundurun.

Kaynakça

- European Commission (2017), *Action Plan Partnership on Inclusion of migrants and refugees*.
- Fakhoury, Tamirace, and Derya Ozkul (2019), Syrian Refugees' Return from Lebanon, in: *Forced Migration Review*, 62, 26–28.
- Frowd, Philippe M. (2019), Producing the “Transit” Migration State: International Security Intervention in Niger, in: *Third World Quarterly*, 1–19.
- Ineli-Ciger, Meltem (2014), Implications of the New Turkish Law on Foreigners and International Protection and Regulation No. 29153 on Temporary Protection for Syrians Seeking Protection in Turkey, in: *Oxford Monitor of Forced Migration*, 4, 2, 28–36.
- Janmyr, Maja (2018), UNHCR and the Syrian Refugee Response: Negotiating Status and Registration in Lebanon, in: *The International Journal of Human Rights*, 22, 3, 393–419.
- Müller-Funk, Lea, SYRMAGINE: Syrian Imaginations of Europe, <http://leamueller-funk.com/index.php/syrmagine-project/> (18 May 2020).
- Müller-Funk, Lea, Osama Alaa Aldien, Arij Basrak, Weam Ghabash, Mustafa Hatip, Rand Shamaa and Tourkmani, Mouran (2019), *Researching Urban Forced Migrants in Turkey and Lebanon: Alternative Ways to Study a Vulnerable Population in Fragile Political Contexts*, Amsterdam: IMI Working Paper, 151.
- Müller-Funk, Lea (2019), *Adapting to Staying, or Imagining Futures Elsewhere: Migration Decision-making of Syrian Refugees in Turkey*, Amsterdam: IMI Working Paper, 154.
- Şahin Mencütek, Zeynep (2019), Encouraging Syrian Return: Turkey's Fragmented Approach, in: *Forced Migration Review*, 62, 28–31.
- Toğral Koca, Burcu (2016), Syrian Refugees in Turkey: From “Guests” to “Enemies”?, in: *New Perspectives on Turkey*, 54, 55–75.
- UNHCR (2018), *The Global Compact on Refugees*, final draft.

Finansman

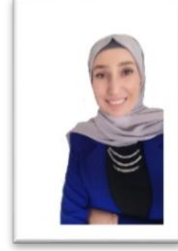
Bu proje, 748344 sayılı Marie Skłodowska-Curie hibe anlaşması kapsamında inovasyon programı ve Avrupa Birliği'nin Horizon 2020 araştırmasından fon almıştır.

Yazarlar Hakkında

Weam Ghabash

Weam Ghabash Halk Sağlığı ve İngiliz Edebiyatı bölümünden mezun olmuştur ve beş yıldan fazla bir süredir Lübnan'da yerel ve bölgesel STK'larla çalışmıştır. Weam, The Syrian Women League'in yönetim kurulu üyesi, Gelişim İçin Şimdi Kadınlar program yöneticisi ve Kesişimsel Feminist Kolektif'in kurucu ortağıdır.

E-posta: weam.ghabash@gmail.com

Mustafa Hatip

Siyaset Bilimi lisans derecesine sahip olan Mustafa Hatip, insani çalışma alanında bir geçmişe sahiptir. Uluslararası Mavi Hilal ve the Union of Medical Care and Relief Organizations tarafından yürütülen mültecileri destekleyen çok sayıda projeye katkıda bulundu. Mustafa şimdi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Yüksek Lisansına hazırlanıyor.

Lea Müller-Funk

Lea Müller-Funk Alman Küresel ve Alan Çalışmaları Enstitüsü'nde araştırmacıdır. Siyaset ve Arap Çalışmaları alanında doktora derecesine sahiptir ve şu anda Göç Yönetimi ve İltica Krizleri araştırma projesinin bir parçasıdır. Lea, Amsterdam Üniversitesi'nde SYRMAGINE'ın baş araştırmacısıdır.

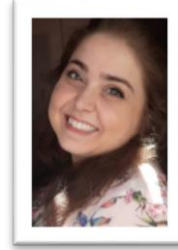
E-posta: lea.mueller-funk@giga-hamburg.de

Rand Shamaa

Rand Shamaa İşletme Yönetimi lisans derecesine sahiptir ve Suriye'de ekonomik haberler için online bir dergi olan Suriye Raporu'na düzenli olarak katkıda bulunmaktadır. Rand ayrıca Suriye sözlü tarihi (Dawlaty) ve erken evlilik (ABAAD Cinsiyet Eşitliği Kaynak Merkezi, Queen Üniversitesi) üzerine bir projede araştırma görevlisi olarak çalışmıştır.

E-posta: rand.shamaa@syria-report.com

Mouran Turkmani

Mouran Turkmani Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri bölümü mezunudur. Türkiye'deki mülteci toplulukları arasında sosyal uyum ve eğitim ile ilgili birçok projeye katkıda bulunmuştur ve farklı araştırma projelerinde (Londra Ekonomi Okulu, Koç Üniversitesi) çalışmıştır. Mouran şu anda Celal Bayar Üniversitesi'nde Yönetim ve Organizasyon Yüksek Lisansını bitiriyor.

E-posta: t.mouran@yahoo.com

